

“ÇEŞTEPE” ADI HAKKINDA

Şahin BARANOĞLU*

ÖZET

Bu çalışmada Aydın’da bir yer adı olan *Çeştepe* kelimesi ve kökeni ayrıntılı bir şekilde araştırılmıştır. “Çeş” ve “tepe” kelimelerinden oluşan bu yer adı, art ve eş zamanlı değişik kullanımlarıyla ele alınmış ve ayrıca yer adlarının dilcilikteki önemi vurgulanmıştır. “Çeş” ve “tepe” kelimelerinin ikisi de tarihi ve coğrafi olarak geniş ölçüde kullanılmış ve günümüzde hâlâ kullanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çeştepe, yer adı, halk etimolojisi, dil bilimi

ON THE NAME OF “ÇEŞTEPE”

ABSTRACT

In the present study, the word and the origin of *Çeştepe*, which is a topony in Aydın, were investigated in details. This topony composing of the words “çeş” and “tepe”, was discussed synchronously and diachronically and also the importance of toponies in linguistics was emphasised. Both of “çeş” and “tepe” were widely used historically and geographically, and are still being used today.

Key Words: Çeştepe, topony, folk etymology, linguistics.

* Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sbaranoglu@adu.edu.tr.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Aydın'daki Çeştepe

Yerleşim birimi, insan yapımı kule, dağ tepesi gibi anlamlar için kullanılan Çeştepe, Aydın'da da merkeze bağlı bir beldenin adıdır¹. Derlediğimiz kadarıyla² belde adıyla ilgili görüşler, ülkemizdeki diğer aynı adlı beldelelerden pek farklı değildir. Büyük bir çoğunluk buğday yığınınına *çeç* dendiğinden söz etmektedir³.

Tıpkı *Dor Göçleri* sırasında yurtlarından olan Trakyalılar tarafından kurulduğu bilinen *Tralleis* (eski Aydın) gibi Çeştepe'nin hikâyesi de bir göç macerasıyla 1879'da başlar⁴. Kırık ayakla topa uzanmak veya sonuna bakamadığın sokağa dalmak gibi bir hâl olan ve titreşimleri, yakıcı iklimi nesillerce süren bu macera, 1928'de Makedonya'dan gelen göçmenlerle devam eder. Âdeta bir yalnız bir yalnızı çeker yalnızlığına! Ve 1938'de *Güney Doğu*'dan başlayan iç göç...

Özetle Çeştepe; doğunun ve batının, kuzeyin ve güneyin, hasret ve vuslat potasında kaynaşarak oluşturduğu bir çiçek bahçesi hâlini almıştır. Çeştepe'deki bir kahvehane, Osmanlı'nın insana bakışının yahut Atatürk'ün Türk milliyetçiliği anlayışının âdeta tablosudur. Acının ve paylaşmanın insanı biraz daha insan yaptığını doğrularcasına, her Çeştepeli, tek başına bir cemiyettir.

¹ Sel baskını veya saldırı gibi endişelerle yerleşim birimlerinin çevreye hakim tepelere kurulduğu bilinir. Bu bakımdan tıpkı sonradan anlam değişikliğine uğrayan Türkçe *ordu* kelimesi gibi pek çok yer adı yükseklikle alakalıdır. Nitekim Çeştepe'ye yakın yerleşim birimleri olarak *Tepecik*, *Küçüktepe* ve *Telsiztepe*'yi görüyoruz.

² Bu çalışma, Aydın Çeştepe Belediye Başkanı Mustafa Erbaş'ın sorularıyla şekillendi ve özellikle Tarih Öğretmeni Kenan Balkan'ın göçler ve beldedeki kalıntılarla ilgili belge ve tespitleri önemlidir.

³ *Halk etimolojisi*, dilcilikte çok özel ve önemli bir çalışma alanıdır; İstanbul'un "*İslam bol*"dan, *binanın giriş kotu* anlamlı *su basmanı*'nin (Fr. *soubassement*) *su* ve *basmak* kelimelerinden geldiği gibi inanışlar o kadar yaygındır ki çok zaman görüntünün görkemi ve çağrışım alanı, gerçeği gölgede bırakır. Yine Aydın'da bir dağ köyü olan *Azablı*'yı hep çok yamaç bir yerde kurulduğu için "*azablı bol yer*" olarak düşündük ve orada yaşayanlar da dahil herkes, bunu söyler asırlardır. Hâlbuki Osmanlı Türkçesinde *süvari* nasıl atlı askerse yaya askerin adı da "*azep*"tir. Gerçekten de son zamanlara kadar bu köyün yolu yoktu ve ulaşım ancak bir hayvan ya da insanın geçebileceği patikalarla gerçekleşebiliyordu. Halk etimolojilerini de göz ardı etmemek kaydıyla yerleşim birimlerinin adları, gerçek bir araştırmaya tabi tutulsa, eski hayatımıza dair pek çok gerçeğin ortaya çıkacağı muhakkaktır.

⁴ Bir aşk hikâyesiyle başlayıp *Mesnevî* okuyarak ve pilav yiyerek büyüyen Osmanlı macerasının Kafkasya ile olan ilgisinin 1829 Edirne Antlaşması ile noktalanmasına rağmen Çerkez başkaldırısı 1864 yılına kadar sürer. Şeyh Şamil'in yakalanmasından sonra bile devam eden bu müthiş direncin bedeli sürgündür. İşte Çeştepe'nin ilk sakinleri, Kuzey Kafkasya'nın Kuban bölgesinden, önce Balkanlar'a sürülüp sonrasında da meşhur 93 Harbi yenilgisinden sonra Rusya'nın isteğiyle (1878 Berlin Antlaşması) 1879'da Anadolu'ya gönderilen Çerkezlerdir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009

Sadece *Çeştepe* için değil bölgemiz için bu hep böyle olmuştur. *Antik Çağ*dan itibaren *Karya, Pers, Lidya, Makedonya, Seleukhos, Pergamon, Roma, Bizans* dönemlerini yaşayan bu bölgede XI. yüzyıldan itibaren Türk varlığı bilinmektedir. *Beylikler Dönemi* ardından da XV. yüzyılda *Osmanlı İmparatorluğu* ve *Cumhuriyet*'imiz.

1870'lerde *Çerkezköy* adıyla kurulan ve *Cumhuriyet*'ten sonra *Çeştepe* adını alan beldenin bu tarih resmigeçidinden kalma eserler, ovoidan geçen ve *Antik Çağ* eseri olduğu bilinen taş döşeme yol ile kabristanındaki çok eski mezarlardır.

Sadece bu belgeler bile, *Çeştepe*'de *Antik Çağ*dan itibaren insan izlerine rastlandığını gösterir ki Anadolu'da *Çeştepe* adlı pek çok yerleşim biriminin Milat öncesine dayanması, en az bu yerlerin şehir merkezlerine 5 km gibi mesafelerle uzak oluşu⁵ kadar ilginçtir.

Elbette Aydın'daki *Çeştepe*'nin Cumhuriyet sonrası bu adı alması gibi diğerleri de çok sonra söz konusu adı aldı; ancak gerek çok eskiye dayanmak gerekse yakın ya da uzak göçlerle gelenlerin bulunduğu yer olarak tanınmak, önemlidir. Kaynaklarda *Keşiftepe* (*Çeştepe*) şeklindeki adlandırmalar, bu adla anılan yerlerin eski merkezi yerleşim birimlerin etrafındaki güvenlik için yüksekçe yerde gözetleme amacıyla kurulmuş birimler olduğu ihtimalini de kuvvetlendiriyor.

Bu birleşik adı oluşturan sözlerden biri açıktır: Tepe

Kültürü oluşturan zaman, zemin ve durumdur; bu üçlüye eş ve art zamanlı olarak *hâlihazır* ve *tarih* diyoruz. Hem *hâlihazır*daki hem de tarihteki yaşama şekli pek sınır tanımayan Türklerin mesken tuttuğu her yerde, değişik fonetik şekilleriyle *tepe* kelimesinin yer aldığı özel adlara binlerce yıldır rastlamaktayız.

*Orhun Abideleri*⁶ ve *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde (Tepegöz) *tepe* kelimesinin değişik ses özellikleriyle kullanılışı yaygındır. *Kök, temel, taban, öz* anlamlı *dip* kelimesinin de tıpkı *taban-tavan, kök-gök* gibi, aynı kelimenin zıt anlam için kullanılmasına örnek teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Bu yeni anlam için ses tercihleri her zaman aynı da olmayabiliyor; zira Türkiye

⁵ Bartın'da *Çeştepe* köyü de merkeze 5 km uzaklıktadır.

⁶ *Türk budun yok bolmazun tiyin, budun bolçun tiyin kangım İltiriş Kaganı, ögüm İlbilge Katunug Tengri töpüsünde tutup yügerü kötürmis erinç.* bk. Muharrem Ergin; *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1999, Kül Tigin Abidesi, doğu yüzü, 11. satır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Türkçesinde *tepe-dip* şeklindeki zıtlık denkliğinin Eski Türkçede *töpü-tüp*⁷ şeklinde olduğunu şu iki beyitte görmekteyiz.

Udıp bardı azrak odundu yana

Töpüdin savılmış bakırsukuna⁸

Bu tengi turuglag kuz ordu ili

Tüp aslı neseşdin yorımış tili⁹

Farsçası *tepe*, Moğolcası *do*, Latincesi *teba*, Sanskritçesi *stupa* olan¹⁰ ve günümüz Türk şivelerinde de *tepe*, *tebe*, *depe*, *tübe*, *töbe*, *döbö*, *töbö*, *tepa*, *tüpe* şekilleri bulunan¹¹ bu kelimenin¹² yeryüzündeki kullanımı¹³ o dereceye varmış ki Meksika'da Kızılderililerin yer adlarında bile bu Türkçe kelimeyi görüyoruz: *Çapultepek* (Haydut Tepesi)¹⁴.

⁷ Burada kelimeleri ilişkilendirirken tıpkı *Rotasizm* ve *Lamdasizm* çerçevesinde farklılaşmış kelime tabanları gibi aynı kelimenin tek heceli ve çift heceli kullanımlarına dikkat çekmek gerekir. Türkiye Türkçesindeki *sor-* fiilinin Tatar Türkçesindeki karşılığı *sora-* şeklindedir. Yine *güveyi* yahut *kırağı* kelimelerimizin kökünde *güt-* ve *kır-* fiillerimizin çift hecelileri yaşamaktadır. Burada da aynı durumun hem *çeş-*, *çeşi-* hem de *töpü-tüp* için geçerli olduğunu belirtelim. Yüz binlerce kelimesi bulunan dillerin bu metotla bin kelime köküne kadar indirilebildiğine dair çalışmalar, uzun zamanlardan beri yapılmaktadır.

⁸ Azıcık uykuya dalıp yine uyandı; Merih yıldızı tepeden kenara kaymıştı. bk. R. Rahmeti Arat; *Kutadgu Bilig*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1991, C. I, D-4888. b.

⁹ Yaşadığı yer Kuz-Ordu memleketiymiş; dili, aslını, asaletini ve nesebini temsil edermiş. bk. R. Rahmeti Arat, age, C. I., B 57. b. Bu beyitteki *turuglag* yapısının bugün Anadolu ağzlarında *turluk* (ağaç, kargı gibi bitkilerle sınırlı süre yaşamak için yapılan geçici mevsimlik ev) şeklinde yaşadığını biliyoruz. (İzmir-Kiraz)

¹⁰ İsmet Zeki Eyüboğlu; *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1991, s. 654.

¹¹ Hasan Eren; *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 1999, s. 402.

¹² Kelimenin bütün Türk şivelerinde fonetik değişikliklerle varlığı için bk. *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1991, s. 874.

¹³ Yüksek dağ ve tepeleri dolayısıyla dünyanın çatısı olarak anlatılan ve *Everest*'e bile ev sahipliği yapan *Tibet* adının da *tepe* ile alakasını **Orhun Abideleri**'ndeki *Tüpüt*'ten biliyoruz. Çokluk ekimiz *-t'*yi Moskova'nın meşhur *Arbat Sokağı*'ndan görüyoruz; tıpkı ünlü Tibetli Dalay Lama'nın adını *Taluy*'dan, Boris Yeltsin'in adını da *böri*'den bildiğimiz gibi. Onca verdiğimiz kelime olduğu hâlde, başka bir dile kelime verme fikrinin o kadar uzağında kalmışız ki Hocam Prof. Dr. Günay Karaağaç'ın son eseri (*Türkçe Verintiler Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 2008) yayımlanana kadar dilimizde *verinti* terimi dahi yoktu.

¹⁴ Prof. Dr. Reha Oğuz Türkkan; *Kızılderililer ve Türkler (Bir Tarih, Bir Dramın Hikâyesi)*, E yayınları, İstanbul 1999, s. 151.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Sıkıntılı olan, sözün ilk ögesidir: Çeş

Çeştepe’yi¹⁵ oluşturan diğer yapı ise çeş’tir. Bu kelimenin pek çok şekli¹⁶ de değişik anlamlarla¹⁷ pek çok şivede binlerce yıldır kullanılmaktadır. Anadolu’da hâlâ biçerdöverin yaptığı işi elle yapmanın adı “çeç etmek” tir.

Tatar Türkçesinde çeş-, Dede Korkut’ta şiş- kelimeleri, çözmek ve Osmanlı Türkçesinde çeşnigir, “sınayan, deneyen, tadına bakan” anlamlarında kullanılmıştır. Çerkez (Edige) dilinde çeş’i gece ve Kumuk Türkçesinde de Çeç- “çöz-, ayır-” anlamlarıyla görüyoruz¹⁸. Anadolu ağızlarındaki çeş dökmek (birikmemek) anlamlı kullanımı ise yine tahıl ve yığın ile alakalı olmalı. Aydın ağızlarında çeş dökmek yapısının mecazî olarak lafı çeş dökmek (sözü imlâya gelmez, tutarsız, bağlamsız) anlamlı kullanımı, kaynaklarda geçmemektedir.

Ayrıca Türkçede çaşutla- fiili gözetlemek anlamındadır¹⁹. Nitekim bir benzeri Adıyaman Nemrut’ta da bulunan Avanos’taki Çeç

¹⁵ Bu yapı bir sıfat tamlamasından yahut Kadıköy gibi eksilteli isim tamlamasından ibarettir. Günümüzde bir türlü karara bağlanamayan *demir kapı* tamlamasının isim tamlaması mı yoksa sıfat tamlaması mı olduğu meselesi, bu özel adla da ilişkilidir; zira Çeştepe elbette özel ad olarak birleşik isim ve bir morfolojik yapı. Ancak bu hâle gelmeden önce yani kelimeler ayrı imlâ edilirken takısız isim tamlaması mıydı yoksa sıfat tamlaması mı? Dilimizdeki bu karışmanın art zamanlı sebebi, Eski Türkçeyle Türkiye Türkçesi arasındaki bir çekim farkı olmalı. Orhun Türkçesinde belirtisiz isim tamlamalarının tıpkı sıfat tamlaması gibi eksiz yani anlam ilişkisiyle kurulabildiği malumdur. Ama bunu yaparken çekim edatını da isme akuzatif ile getiriyorduk ve bu tasarruf 1300 yıl önceki Türkçeye aitti. Özetle Ötüken yış Göktürkler zamanında isim tamlamasıydı ama bugün *demir kapı* sıfat tamlamasıdır. Tıpkı “Ötüken yış olurtumuz.” da tümlecın nesne, “Aydın’da oturduk.”ta yer tamlayıcısı olduğu gibi. *Hacettepe* gibi yapı örnekleri yaygın olan *çeştepe*’nin bir maktu ve maklup izafe olabileme ihtimali yok gibi; zira *günbegün* veya *ordu-yı humayun* gibi sıra dışı kullanımlar dışında Türkçe kelimelerle izafet veya benzeri yapı alıntısı pek mümkün görünmüyor.

¹⁶ Çeç, çeş, şiş-, şeş-, çeşi-, şeşi- vs. Burada iki heceli yapıların kafiye veya vezin gibi şiir zaruretleri için olmadığını, belki bazı zamanlarda anlam ayırıcı olarak kullanılmış olması da muhtemel olmakla birlikte, iki ya da üç sesli tabanların bir vokalle genişlemiş şekillerinin art ve eş zamanlı olarak dilimizdeki varlığının yaygın olduğunu unutmamalıyız. Eş zamanlı örnek günümüz Tatar Türkçesindeki *sora*-fiilinin Türkiye Türkçesinde *sor-* anlamıyla kullanılması; art zamanlı örnekse ETÜ’de *küd-* fiili varken *küdegü* (güveyi) yapısında karşımıza çıkan *küde-* şeklindedir. Aynı durumu, anlam ayırıcılığı biraz daha belirgin olarak ünsüz ilavesi şeklinde de görebiliyoruz: *sep-* > *serp-*, *kıp-* > *kırp-* vs.

¹⁷ *Tahıl yığın; kabağı çıkarılmış fındık, ceviz ve mısır; şalgamın sap ve yaprakları; üzüm posası; balsız petek; koni şeklinde yığılmış taş; el (çocuk dilinde); kovanın sapı; hayvan küspesi; çözmek; gece; farklı vs.*

¹⁸ Gyula Nemeth (Çev. Prof. Dr. Kemal Aytaç); *Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü*; Ankara 1990, s. 15.

¹⁹ *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1983, s. 51.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Tepesi²⁰ ile Zonguldak **Çeştepe Fener Kulesi**, doğal tepeler değil değişik amaçlarla yapılmış çok eski yapılardır. Bu adların kulelerin üzerinde kurulduğu tepelerden kaynaklanmış olması muhtemel olsa da söz konusu fiille aradaki anlam bağı ilginçtir. Ancak *Çeştepe* adına dair çalışma yapanlar, genellikle *buğday yığını* ve onun çağrıştırdığı *bereket*, *verimlilik* gibi anlamlarla bu yer adını ilişkilendirmişler ve söz konusu adlandırma Anadolu’da çeşitli efsanelere de konu olmuştur²¹.

Çeş’in “*ayrı, farklı*” anlamıyla ilişkilendirilebilecek Toroslar’daki 2930 rakımlı *Çeştepe* zirvesinin bile görüntü olarak bir buğday yığını andırması, kelimenin kökeni farklı olsa da Anadolu halkının *Çeştepe* adını zahire yığını ile bir şekilde ilişkilendirdiğini ortaya koymaktadır. *Ayrı, farklı* anlamının bir başka ilginç uzantısı da gözle ilgili *şaşı* kelimesimizdir.

Alanın en güvenilir kaynaklarından olarak bilinen Sir Gerard Clauson’un *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* (Oxford 1972) adlı eserinde *şeş-*, *şes-*, *çeç-*, *şeşü-* yapılarına “*öz-*” anlamı veriyor.²² *Çeş-* yapısını ise anlamlandırmadan “*şeş-*”e, “*çaş-*”ı da “*çaşut*”a ve “*çaşur-*”a gönderir²³. Bundan anlaşılıyor ki kelimenin tahilla ilgili anlamları çok daha yeni zamanlarda ortaya çıkmış.

Çâc/ç için Nimetu'llah Ahmed “*Çâc Hoten memleketinde bir şehirdür, eyü yaylar aña nisbet olunup kemân-ı çâcî dirler ve ak tozlu yaya dirler ve hirmende arpa ve buğday yığını.*”²⁴ der. F. Steingass’a göre “*Türkistan'da bir şehir adı*”dır.²⁵ Ziya Şükûn ise “*Türkistan'da Taşkent denilen memleket. Burada iyi yay yapılır, çâcî kemân ve kemân-ı çâcî denilir... Temizlenmiş hububat yığını, çeç.*”²⁶ açıklamasını veriyor. Bir şekilde hububat yığınıyla

²⁰ Bu yapıların tıpkı *Mısır Piramitleri* gibi mezar olarak yapılmış olması ve bunlara izafe edilen diğer ad ve fonksiyonların daha sonradan ortaya çıkmış olması muhtemeldir.

²¹ Zamanında zengin bir çiftçi söz konusu tepeyi harman yeri olarak kullanır, tınazı savurup büyük bir çeç çıkarır. Tam kalburla çalkarken bir evliya dilenci kılığına girerek oradan geçer ve sadaka vermesini ister. Çiftçi dilenci kılığındaki evliyayı azarlar. Evliya da giderken “*Çeçin toprak olsun!*” der ve kaybolur. O anda orası da toprak olarak kalır. Bu yüzden o günden sonra ora *Çeştepe* diye anılır. *Çeştepe* ismi zamanla *Çeştepe*’ye dönüşmüştür.

²² Age., s. 857.

²³ Age., s. 431.

²⁴ **Lugat-i Nimetullah**, TDK Yz. No: 184, yk.100a.

²⁵ **A Comprehensive Persian-English Dictionary**, Lübnan 1975, s. 383.

²⁶ **Farsça-Türkçe Lûgat (Gencine-i Güftar)**, İstanbul 1984, C.1, s. 674 .

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

ilişkilendirilebilecek bu kullanımların yanında **Kelile ve Dimne**'de²⁷ *şeş gel-/ şiş ol-* fiillerini *rast gel-*²⁸ ve *şeş-* fiilini de *çöz-*²⁹ anlamıyla görüyoruz.

Sonuç

Saç- > *çaç-* değişiminin dilimizdeki “ç” sesinin inceltici tesiriyle *çeç* > *çeş-* şekline geçtiğini söyleyebiliriz. *Çeç-* şeklinin Eski Türkçede var olduğunu, *Kutadgu Bilig*'de de geçen *çiçek* kelimesinden biliyoruz. Bu kelimenin darlaşmaya uğramamış şekli olan *çeçek*, günümüz Tatar Türkçesinde kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesindeki *seç-* fiiliyle ağızlardaki *çeç-* fiilinin ses ve anlam benzerliği önemlidir.

Yığmak, toplamak ile *saç, dağıtmak* anlamlarını bir arada düşünmek tuhaf olmamalı zira yazının başında örneklendirdiğimiz gibi zıtlık da bir komşuluk ilişkisidir³⁰. Bir fonemin değişmesiyle zıt ya da farklı anlamın karşılanması *kut, devlet, mutluluk* anlamlı *kıv* ile *boş, süreksiz, kısa* anlamlı *kıvı* örneklerinden biliyoruz. Yine **Kutadgu Bilig**'de *usan-* fiilinin hem *gafil olmak* hem de faktitifi olan *usandur-* şeklinin *bıktırmak* anlamında kullanıldığını görüyoruz. Aynı kaynaktaki *açıg* kelimesinin de hem *acı, öfke* hem de *ihsan, bağış* anlamları var ve *ser-* fiili de yine aynı eserde hem *sabretmek* hem de *öfkelenmek* anlamlarıyla kullanılmıştır.³¹

Yazının başında halkın bu adı, buğday yığımına *çeç* denmesine bağladığından söz etmiş ve bunun bir halk etimolojisi olduğunu ifade etmiştik. Sonuç olarak belirtelim ki söz konusu halk etimolojisi gerçeğin çok da uzağında değildir; zira buğdayı harman etmek, yani taneyi samandan ayırabilmek için rüzgar gereklidir ve o da tepelerde bulunur. Bizim burada açıklamamız gereken husus, “*çeç*” kelimesinin “*ayırma*” anlamıdır. Yani sap ile tahılın soğurularak *çeç* edildiği (ayrıldığı, savrulduğu) tepe: *Çeştepe*. Çünkü kelimenin *gözetlemek, ayırma, fark etmek, tadına bakmak* gibi diğer anlamları da “*ayırma*” anlamının çok uzağında değildir.

²⁷ Kul Mesut; **Kelile ve Dimne**, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Laleli Bölümü, Yazma no: 1897

²⁸ *Bir gün pıl ol aradan geçerdi, ol yuvaya şeş geldi.* (223 a, 3. satır) *Avratung gözi anga şiş oldı.* (86 b, 8. satır)

²⁹ *Mâdâm ki kiçidür, bişigiüng şeşmegi ve bağlamagı zahmetinden hâlî degül.* (15 a, 15. satır)

³⁰ Zıtlık ilişkisinin edebiyatta da önemli sanat (tezat) olduğunu “*Ağlarım hatıra geldikçe gülüştüklerimiz.*” gibi mısralardan biliyoruz.

³¹ R. Rahmeti Arat, *age*, C. III (İndeks), s. 252, 253; 498,499; 3; 391.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009

Bu vardığımız sonuç, modern dilciliğin de çok uzağında değildir; zira aslı Eflatun'a dayandırılrsa da Saussure ile şekillenip mecaza olduğu kadar kelimenin sözlük anlamına da karşı olan Greimas gibi dilcilerce geliştirilen ve hatta bugün cümlenin dahi anlamsızlığına kadar varan yaklaşımlara göre kelime anlamsızdır ve anlam dediklerimiz, ancak kullanımda ortaya çıkan geçici hâllerdir. Bir istisnalar düzlemi olarak bilinen dillerde, aynı morfemlerin çok değişik hatta zıt anlamlar için kullanıldığını her zaman görmekteyiz ki bir özel ad olarak *Çeştepe*'yi oluşturan her iki morfem de bütün kullanımlarıyla söz konusu duruma örnek teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- A Comprehensive Persian-English Dictionary, Lübnan 1975.
- ARAT, R. Rahmeti; Kutadgu Bilig, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1991, C. I, D- 4888. b.
- EREN, Hasan; Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Bizim Büro Basımevi, Ankara 1999.
- ERGIN Muharrem; Orhun Abideleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1999, Kül Tigin Abidesi, doğu yüzü, 11. satır.
- EYÜBOĞLU, İsmet Zeki; Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1991.
- Farsça-Türkçe Lûgat (Gencine-i Güftar), İstanbul 1984, C.1.
- GYULA Nemeth (Çev. Prof. Dr. Kemal Aytaç); Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü; Ankara 1990, s. 15.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1991, s. 874.
- KUL Mesut; Kelile ve Dinme, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Laleli Bölümü, Yazma no: 1897
- Lugat-i Nimetullah, TDK Yz. No: 184, yk.100a.
- Türkçe Verintiler Sözlüğü, TDK Yay., Ankara 2008)
- TÜRKKAN, Reha Oğuz; Kızılderililer ve Türkler (Bir Tarihin, Bir Dramın Hikâyesi), E yayınları, İstanbul 1999.
- Yeni Tarama Sözlüğü, TDK Yay., Ankara 1983, s. 51.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*